

Gespreksnotitie als voorbereiding op het rondetafelgesprek Wonen en Zorg op 17 maart 2022

Deze notitie is geschreven naar aanleiding van de uitnodiging om deel te nemen aan blok III (belemmeringen en oplossingen voor realiseren passende woonzorgvoorzieningen) van dit rondetafelgesprek. Guido de Ruiter werkt als zelfstandig adviseur Wonen-Zorg-Welzijn en als expert lid van het Ondersteuningsteam Wonen en Zorg ([OWZ](#)) en het Expertteam Weer Thuis ([EWT](#)), beide door de Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland (RVO) uitgevoerd in opdracht van de ministeries VWS en BZK. Hij heeft meegeschreven aan diverse publicaties (o.a. de Platform31 publicatie [doorstroming stimuleren van senioren op de woningmarkt](#)), en begeleidt diverse innovatieve woonconcepten ('tussen zelfstandig wonen en verpleeghuis in'). Deze zijn zowel gericht op senioren als op mensen met een verstandelijke en/of psychiatrische beperking, of een menging van doelgroepen. Deze notitie heeft als focus *innovatieve geclusterde (tussen) woonvormen*.

Inleiding

Het beleid is erop gericht dat senioren 'langer zelfstandig wonen' en senioren willen dit zelf ook. Ook wanneer de vraag naar zorg toeneemt. Eenzaamheid, toename van dementie, de dubbele vergrijzing, een toenemend tekort aan professionals en mantelzorgers, stagnatie in de doorstroming op de woningmarkt en het verdwijnen van verzorgingshuizen zorgen voor grote uitdagingen. Er is immers een onvoldoende geschikt en gedifferentieerd woningaanbod. Het organiseren van Wonen en Zorg vindt plaats in afzonderlijke systemen en de financiering van zorg is op basis van zorgindicaties. Dit zorgt ervoor dat het leveren van zorg gefinancierd wordt en niet het faciliteren van langer en beter zelfstandig wonen en leven, en het in stand houden van vitaliteit en gezondheid. En daar waar dit gebeurt door te investeren in 'preventie; wonen, welbevinden, contacten en zingeving', komt de financiële besparing (b.v. Wlz) vaak elders terecht dan de investering (b.v. WMO).

Niemand kan de opgave alleen oplossen, een integrale aanpak vanuit samenwerking is noodzakelijk, evenals een aanpak over de domeinen en systemen heen!

Innovatieve geclusterde (tussen) woonvormen

Om senioren langer, passend en gelukkiger, 'thuis' te laten wonen is een verscheidenheid van woonvariëaties nodig. Een daarvan zijn geclusterde (tussen) woonvormen (tussen zelfstandig wonen en een verpleeghuis in). Vanuit de premisse dat meedoen, meetellen en ontmoeten bijdraagt aan het behouden van eigen regie en het welbevinden en daarmee aan uitstel of verlagen van de zorg(kosten).

Benaderd vanuit een integrale aanpak: (zelfstandig) wonen – de woonomgeving – het welbevinden (eigen regie, contacten, ontmoeten) – en tot slot de zorg (als einde van deze keten). Enkele uitgangspunten en kenmerken van de geclusterde woonvorm (altijd op maat en toegespitst op de lokale situatie):

- ◆ Een wooncomplex met zelfstandige (toe- en doorgankelijke) woningen in een toekomstbestendig en flexibel aan te passen (met name de algemene ruimten) complex;
- ◆ Een woning waar men zonder te verhuizen alle zorg kan ontvangen (het opschalen van zorg in de eigen woning);
- ◆ In het complex zijn gezamenlijke algemene ruimtes waar mensen elkaar tegenkomen en ontmoeten;
- ◆ De doelgroep is al dan niet gemêleerd (gebaseerd op leefstijl, soms vooral senioren, soms gemengde doelgroepen, en soms een mix van sociaal en middenhuur);
- ◆ Het complex is ingebed in de wijk en heeft verbinding met de omgeving;
- ◆ Contacten en ontmoeten wordt evenals het leveren van een bijdrage aan het leven in het complex en de medebewoners, waar wenselijk of nodig, gefaciliteerd bijvoorbeeld via community building;
- ◆ Het complex wordt integraal georganiseerd en gefinancierd. Inclusief algemene ruimten, exploitatie, ondersteuning, en zorg. Dit vanuit één overall aanpak vanuit een domein-overstijgende (populatie)bevestiging.

Wat levert deze innovatieve geclusterde woonvormen op voor de bewoners en de samenleving

- ◆ Het levert een bijdrage aan de eigen regie, het welbevinden en de contacten van de bewoners;
- ◆ Het faciliteert het langer zelfstandig wonen van senioren (op basis van het financieel scheiden van wonen en zorg, maar inhoudelijk dienst dit integraal te worden benaderd en vormgegeven);
- ◆ Het levert een bijdrage aan het tekort aan geschikte woningen voor senioren EN aan de noodzakelijke doorstroming op de woningmarkt (en daarmee ook voor de hele verhuisketen);
- ◆ Het faciliteren van contacten en ontmoeting en het tegengaan van eenzaamheid, en daarmee komt het tegemoet aan het teruglopen van het aantal mantelzorgers;
- ◆ Door het uitstellen of verlagen van de reguliere zorg een besparing op de zorgkosten en daarmee levert het een bijdrage aan het personeelstekort in de zorg;
- ◆ Het levert een bijdrage aan de gewenste paradigmashift: zorg naar wonen i.p.v. wonen naar zorg;

- ◆ Het gaat uit van een integrale (wonen-woon omgeving-welbevinden-zorg) aanpak en benadering, daarmee levert het een bijdrage aan de noodzakelijke systeeminnovatie.

Kortom: mensen wonen en leven, met een hogere zelf ervaren kwaliteit van leven, zelfstandig met minder formele ondersteuning (en daarmee minder zorgkosten).

Wat zijn belemmeringen voor het realiseren van innovatieve geclusterde woonvormen

Deze belemmeringen zijn grotendeels ook in het rapport 'Wonen en zorg voor ouderen' beschreven, de belangrijkste die ik constateer zijn:

- ◆ Onvoldoende locaties voor nieuwbouw en transformatie met een passende grondprijs die rekening houdt met de positieve maatschappelijke en financiële effecten;
- ◆ Financiële belemmeringen voor zowel het realiseren als exploiteren van geclusterde woonvormen. Deze zijn zowel op het terrein van het wonen als op dat van ondersteuning en zorg. De kosten en baten liggen vaak bij verschillende partijen, hier gaat een perverse werking van uit;
- ◆ Gebrek aan integraliteit, samenhang en urgentie. Zowel binnen de gemeente (wonen-sociaal-financiën), als tussen gemeente en zorgkantoor, als tussen hen en organisaties (corporaties, zorg- en welzijnsaanbieders, maatschappelijke ondernemers), als tussen organisaties onderling;
- ◆ Wonen en zorg zijn financieel gescheiden, maar inhoudelijk niet. Dat is vaak onvoldoende het geval; organisaties werken vanuit hun eigen domein en opgave, en vanuit eigen organisatiebelang. Hierdoor is een echte integrale aanpak vanuit samenwerking problematisch. Nodig is dat wonen, welzijn en zorg, in netwerkverband samenwerken vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid;
- ◆ Onvoldoende innovatie op een systeem-overstijgende aanpak. Nu: het systeem staat centraal, en is georganiseerd vanuit indicatie-denken en daar moet de burger inpassen. Wenselijk is: de burger staat centraal, daar omheen organiseren we wat nodig is op alle domeinen en de financiering volgt de burger, waarbij het voorkomen en/of uitstellen van geïndiceerde zorg ook gefinancierd wordt. Juist met een andere manier van organiseren en financieren valt veel (maatschappelijke en financiële) winst te behalen is. Met als doel een hogere kwaliteit van leven door het versterken van de eigen regie, het faciliteren van ontmoeting, en het verminderen van geïndiceerde WMO en Wlz;
- ◆ Er wordt te veel vanuit bestaande systemen en samenwerkingspartners gedacht, innovatie van buiten (bijvoorbeeld sociaal maatschappelijke ondernemers) krijgt onvoldoende kans;
- ◆ Huidige wet- en regelgeving belemmeren de realisatie van alternatieve/innovatieve woonconcepten;
- ◆ Er is te weinig aandacht voor particuliere initiatieven en sociaal maatschappelijke ondernemers en de rol en meerwaarde die zij kunnen hebben;
- ◆ Onvoldoende werken vanuit een overall visie en daarnaar handelen en de systemen daarop inrichten.

Wat zijn oplossingen voor het realiseren van innovatieve geclusterde woonvormen

Naast het oplossen van de belemmeringen is er behoefte aan innovatie en een systeemdoorbraak, werken vanuit de bedoeling en vooral: doen!

Rol van het Rijk

Het Rijk kan/moet een belangrijke rol innemen in de systeemdoorbraak en het faciliteren van innovatie:

- ◆ Zorg voor, en stimuleer dat, er voldoende geschikte en passende locaties komen;
- ◆ Faciliteer dat de maatschappelijke en financiële meerwaarde onderdeel zijn van het grondprijsbeleid;
- ◆ Regel het opheffen van gescheiden financiën van preventie (in de brede zin van het woord), zorg en ondersteuning (met name tussen de WMO en Wlz) daar waar dit belemmerend werkt. Maak een financiële mogelijkheid om de (vaak geschatte) besparingen in de Wlz te financieren. Stimuleer daarmee het realiseren van kostenbesparingen i.r.t. het verhogen van de kwaliteit van leven;
- ◆ Faciliteer, onder voorwaarden, particuliere sociaal maatschappelijke initiatieven om een rol in het ontwikkelen, vormgeven en exploiteren van innovatieve geclusterde (tussen) woonvormen te spelen, en maak daar een innovatie-ondersteunings programma voor;
- ◆ Versnel de doorstroming van senioren op de woningmarkt met diverse interventies waardoor de maatschappelijke meerwaarde van doorstroming (kwaliteit van leven) opweegt en inzichtelijk is t.a.v. de financiële gevolgen (hogere woonlasten), en ook de hele verhuisketen geholpen wordt;
- ◆ Stimuleer innovatie door samenwerking, co-creatie en community-building, bijvoorbeeld door:
 - Inzet van expertise (bijvoorbeeld ondergebracht bij het OWZ) om innovatie te begeleiden;
 - Het opzetten van een innovatielab (bijvoorbeeld ondergebracht bij het OWZ in samenwerking met het Expertteam Woningbouw van RVO) waarin op meerdere plekken pilots worden opgezet, gefaciliteerd, begeleid en gemonitord. Dit op de werkende principes, de maatschappelijke en financiële rendementen en de belemmeringen. Zorg daarbij als Rijk voor middelen om de belemmeringen op te heffen en biedt experimenteerruimte.